PRELIMINARY RESULTS OF ANTHROPOLOGICAL STUDIES OF HUMAN SKELETAL REMAINS FROM THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN THE YEAR OF 2002

During and after the field season of 2002, the remains of 1,182 individuals from inhumations (1.153) ans cremated burials (29) from 36 sites were analysed. Among them, 1 inhumation and 1 cremation were from the Late Neolithic, 2 inhumations and 28 cremations from the Iron Age, the rest (inhumations only) were Medieval and Early Modern. Sex, age and more remarkable pathologies are shortly discussed in the paper. Materials of scientific interest are documented and stored in the Department of Anatomy, Histology and Anthropology, VU.

NAPOLEONO KARIŲ MASINĖS KAPAVIETĖS VILNIAUS ŠIAURĖS MIESTELYJE ANTROPOLOGINIO TYRIMO REZULTATAI

Pascal ADALIAN, Yann ARDAGNA, Arūnas BARKUS, William DEVRIENDT, Olivier DUTOUR, Antanas GARMUS, Rimantas JANKAUSKAS, Loic LALYS, Žydrūnė PALUBECKAITĖ, Michel SIGNOLI, Agnius URBANAVIČIUS

Masinės kapavietės, rastos statybos darbų metu vėlyvą 2001 m. rudenį, antropologiniai tyrimai prasidėjo tą pačią žiemą, teisėsaugos pareigūnams perdavus surinktus žmonių palaikus tyrimams į Lietuvos teisės universiteto Teismo medicinos institutą. Vėliau šie duomenys prijungti prie galutinio duomenų masyvo. Archeologinių gelbėjimo tyrimų, prasidėjusių 2002 m. kovo 12 d., metu atliekant lauko darbus taip pat dalyvavo antropologai. 2002 m. kovo 22 d. į lauko darbus įsijungė Marselio universiteto (Nr. 6578, CNRS–Universite de La Méditerranée) antropologų grupė, turinti masinių kapaviečių tyrimo patirtį. Gelbėjimo darbų tikslas buvo per minimalų laiką atlaisvinti teritoriją tolesnėms statyboms ir tuo pačiu metu surinkti maksimalų informacijos kiekį tolesniems laboratoriniams tyrimams. Nuspręsta, kad prancūzų antropologų grupė savo tiriamame plote (plotas 1) taikys savo „kokybinius“ tyrinėjimo metodus, kurių tikslas – maksimalus lauko duomenų fiksavimas, o lietuvių archeologų ir antropologų grupė (plotas 2) – dirbs remdamasi „kiekybiniais“ metodais, fiksuodama tik kai kuriuos individualius skeletus. 2003 m. rugsėjo mėn. lietuvių grupė ištyrė likusią kapavietės dalį (plotas 3), pritaikydama „kokybinio“ tyrimo elementus.

Tolesni antropologiniai tyrimai (lietuvių ir prancūzų antropologų) buvo atliekami VU MF. Visa kaulinė medžiaga (tiek individualių skeletų, tiek ir registruota pagal kvadratinius metrus) buvo išvalyta, išdžiovinta, registruoti visi informatyvūs fragmentai. Maksimalus vienodų anatominių elementų skaičius buvo laikomas atitinkančiu minimalų individų skaičių. Paaiškėjo, kad didžiausias skaičius, gautas skaičiuojant kairiųjų šlaunikaulių diafizes – 886 plote 1, 979 plote 2, 1000 plote 3 ir 404 statybos darbų metu suardytų palaikų (surinkta teisėsaugos pareigūnų ir vėliau). Tokiu būdu minimalus individų skaičius kapavietėje – 3269. Tik 1048

(36,6%) buvo identifikuoti lauko darbų metu: plote 1 – 80,9% (717 individų), plote 2 – 14,8% (145), plote 3 – 18,6% (186).

Laboratorijoje galima buvo ištirti 722 skeletus (25,2% bendro individų skaičiaus ir 68,9% identifikuotų lauko darbų metu): plotas 1 – atitinkamai 44,1 ir 54,5%; plotas 2 – 14,8 ir 100%; plotas 3 – 18,6 ir 100%. Iš visos archeologinių kasinėjimų medžiagos lytis nustatyta 1783 individams (62,2%): plotas 1 – 50,9%; plotas 2 – 63,3%; plotas 3 – 71,2%. Pridėjus suardytų palaidojimų medžiagą, galutinis moterų skaičius kapavietėje buvo 29, greičiausiai moterų – 18, vyrų – 1883, greičiausiai vyrų – 22; 1 317 individų lyties nustatyti nepavyko.

Individų, kuriems amžių mirties metu pavyko nustatyti 10 metų tikslumu, buvo 19,3% nuo bendro skaičiaus ir 76,7% nuo tirtų laboratorijoje: plotas 1 – atitinkamai 27,9 ir 63,2%; plotas 2 – 14,3 ir 96,5%; plotas 3 – 19,3 ir 76,7%. Nustatyti amžių mirties metu su 5 metų paklaida buvo įmanoma 13 moterų (4 mirė 18–20 m., 2 – apie 20 m., 5 – 20–25 m., 1 – 25–30 ir 1 – 30–35 m.) ir 430 vyrų. Iš jų 46 mirė iki 20 m. (jauniausias buvo apie 15 m.), 209 – 20–25 m. (beveik pusė iš visos grupės), 115 – 25–30 m., 39 – 30–35 m., 10 – 35–40 m., 5 – 40–45 m., 3 – apie 50 m., 1 – 50–60 m.

Pavyko rekonstruoti 214 vyrų ir 6 moterų ūgį. Vidutinis vyrų ūgis buvo 170,9 cm (95% patikimumo intervalas 170,3–171,6 cm), minimalus ūgis – 156,6 cm, maksimalus – 187,0 cm. Vyrų ūgio pasiskirstymas artimas normaliam, nors pastebėta nežymi leptokurtozė – daugumos individų ūgis artimas vidutiniam bei nežymi dešinioji asimetrija – šiek tiek daugiau aukštesnio ūgio individų. Tai liudija tam tikrą kariškių atranką. Vidutinis moterų ūgis buvo 155,4 cm (svyravo nuo 139,4 iki 163,5 cm).

Tiriamojoje medžiagoje beveik nebuvo mažakraujystės pėdsakų (*cribra orbitalia*); tiriant dantų vainikus nustatyta, kad šioje masinėje kapavietėje palaidotieji vaikystėje patirdavo nedaug ir tik nedidelio intensyvumo nespecifinius stresus (ligų, badavimo epizodų) – tai liudija pakankamai geras gyvenimo sąlygas vaikystėje ir kryptingą kariškių atranką pagal sveikatos būklę. Dantų netekimo iki mirties dažnumas buvo 2,67% (daugiausia krūminiai dantys). Dantims būdingas menkas kramtomojo paviršiaus nusidėvėjimas ir nedidelis karieso dažnumas (daugiausia kontaktinių ir kramtomųjų paviršių kariesas), bet dažnai pasitaikydavo karieso komplikacijos. Tai, o taip pat dažni dantų akmenys (kai kurie jų neabejotinai susiję su tabako rūkymu) liudija palyginus gausų rafinuotų angliavandenių vartojimą bei prastą burnos higieną. Nesugijusių traumų pėdsakai (iš viso 114) nebūdingi koviniams sužalojimams: daugiausia tai perimortaliniai spiraliniai ir skeveldriniai lūžiai dėl stipraus galūnių lenkimo arba smūgių bukais daiktais. Tokie lūžiai atsiranda grubiai elgiantis su palaikais jų transportavimo ir laidojimo metu. Nustatyti du blauzdikaulių sužalojimo aštriais įrankiais atvejai (gali būti, bandant nuauti batus nuo sušalusių kūnų). Taip pat konstatuoti 34 sugijusių traumų pėdsakai. Daugiausia tai nesunkūs kaukolės skliauto sužalojimai bei su minimalia deformacija gerai sugijęs ilgųjų kaulų lūžiai. Tai liudija gerą to meto chirurgų kvalifikaciją bei kariškių atranką rikiuotės tarnybai. Tik trys traumos buvo gijimo stadijoje (viena kaukolės skliauto, viena šlaunikaulio, viena žastikaulio); matyt, šie sužeidimai buvo lengvi ir kariai tebebuvo rikiuotėje. Diagnozuoti keli kariškiams (daugiausia pėstininkams) būdingi didelių fizinių krūvių pėdsakai: 8 stuburo Scheuermanno ligos atvejai

(slankstelių kūnų priekinių kraštų kompresija), 6 „maršo pėdos" atvejai (sugiję padikaulių nuovargio lūžimai). Taip pat diagnozuoti bent 9 specifinio kaulų uždegimo (tretinis sifilis), bent vienas galimas kaulų tuberkuliozės atvejis, keliolika nespecifinio antkaulio uždegimo (periostito) atvejų. Rasta taip pat savotiškų kaulų ir dantų pokyčių, būdingų profesijai ir gyvenimo būdui (dantų nusidėvėjimo dėl molinės pypkės rūkymo atvejai, kavaleristams būdingų sukaulėjusių kraujosruvų ir šlaunikaulio kaklo pokyčių).

Tokiu būdu pradiniai antropologinių tyrimų duomenys patvirtina istorinius liudijimus apie masinį Didžiosios Armijos karių laidojimą jų pačių iškastuose apkasuose faktą bei pateikia papildomų duomenų. Šios unikalios medžiagos, reprezentuojančios visos Europos XIX a. pradžios populiaciją, tyrimai tęsiami. Sukaupta didžiulė duomenų (lauko užrašų, fotografijų, brėžinių, palaikų tyrimų) bazė, taip pat atrinkti kaulų, dantų bei artefaktų mėginiai tolesniems laboratoriniams tyrimams. Pasitelkiant istorinius duomenis, bus toliau detaliai tiriamos gyvenimo sąlygos vaikystėje, ūgis ir jo varijavimo dėsningumai, bendra sveikatos, dantų būklė (dantų kariesas, apydančio ligos, dantų apnašos, dantų iškritimas prieš mirtį), mityba (įskaitant mikroelementų ir stabiliųjų izotopų tyrimus), kariškių gyvenimo būdo ypatumai (nuovargio lūžimai, kiti su fiziniu aktyvumu susiję skeleto pokyčiai, tabako rūkymas ir t. t.), infekcinių ligų paplitimas veikiančioje armijoje (sifilis, tuberkuliozė), kariuomenės higieninės sąlygos (paleoparazitologiniai rūbų likučių tyrimai, molekulinės biologijos analizė), medicinos pagalbos kariškiams ypatumai.

RESULTS OF ANTHROPOLOGICAL INVESTIGATION OF MASS GRAVE OF NAPOLEON SOLDIERS IN ŠIAURĖS MIESTELIS, VILNIUS

During the rescue excavation in early spring and September of 2002, the area of c. 600 sq. m was investigated. The physical anthropologists were working together with archaeologists identifying position of bodies, finishing their unearthing and removing from the pit. The french anthropologists applied their qualitative approach on the field, using the methodology of funeral or forensic anthropology, previously applied on other sites (Area 1). The Lithuanian archaeologists and anthropologists used the quantitative approach, identifying only some skeletons on the site and relying more on subsequent laboratory work (Area 2). In September 2002, the rest of the site (Area 3) was examined by the Lithuanian part of the team, applying elements of qualitative approach. From the excavated areas, the minimal number of individuals retrieved (based on maximal number of fragments – in our case diaphyses of left femora) was 2,865; when 404 unattributed individuals (collected during construction work and by police officials) were added, the total minimal number of individuals, when all left femoral diaphyses were pooled, being 3,269. Only 1,048 of them (36.6%) were identified on the site. From the total sample, sex was identified for 1952 individuals; among them, 97.6% were males, and 2.4% – females. Concerning age at death, among 435 males, for which it was determined within 5 year interval, 10.6% were below 20 years, 48.0% – 20–25 years; among 13 females, age at death of 4 was below 20 years,

XIV. TYRINĖJIMAI, NESUTEIKĘ VERTINGOS ARCHEOLOGINĖS INFORMACIJOS

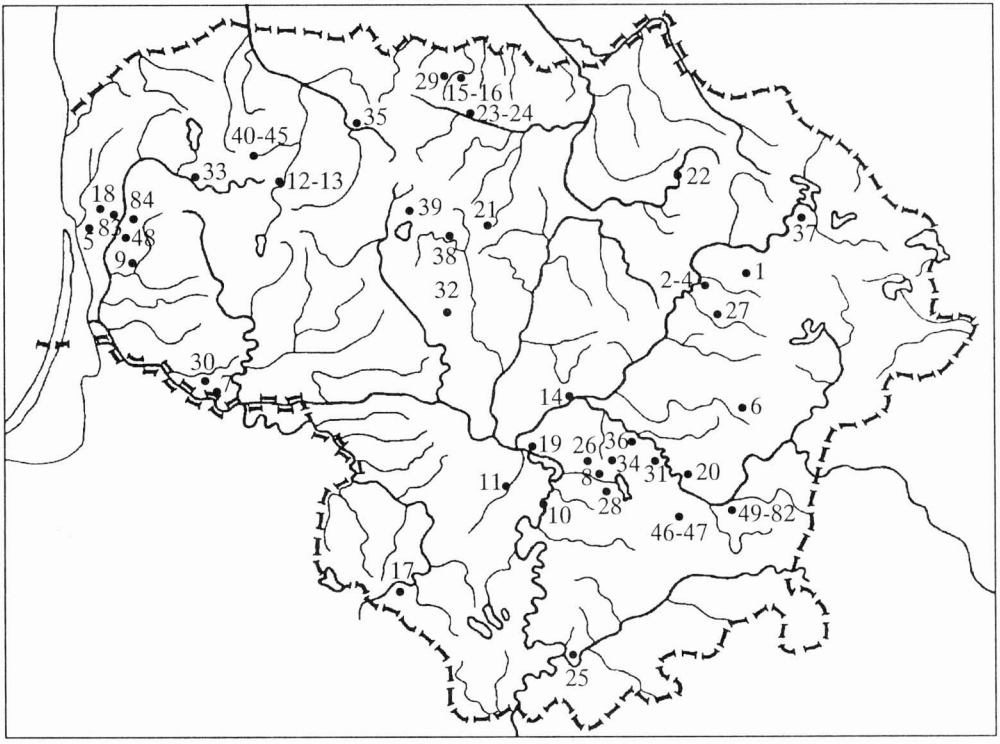

114 pav. Tyrinėtos vietos, kuriose archeologinių vertybių nebuvo:
Fig. 114. Investigated areas with no archaeological valuables found:

1 – Aknystėlės, 2–4 – Anykščiai, 5 – Aukštkiemiai, 6 – Bernotai, 7 – Bitėnai, 8 – Dalinonys, 9 – Diegliai, 10 – Gliebiškis, 11 – Išlaužas, 12–13 – Jokšai, 14 – Jonava, 15–16 – Joniškis, 17 – Kalvarija, 18 – Katkai, 19 – Kaunas, 20 – Kernavė, 21 – Kleboniškiai, 22 – Kupiškio r., 23–24 – Kurmaičiai, 25 – Merkinė, 26 – Miežionys, 27 – Mokyliai, 28 – Mūro Strėvininkai, 29 – Padirvonys, 30 – Pagėgiai, 31 – Paparčiai, 32 – Pažobris, 33 – Plungė, 34 – Rečionys, 35 – Romučiai, 36 – Rusiai, 37 – Šarkiai, 38 – Šeduva, 39 – Šiauliai, 40–45 – Telšiai, 46–47 – Trakai, 48 – Vėžaičiai, 49–82 – Vilnius, 83 – Žemgrindžiai, 84 – Žvelsėnai.
Eilės numeriai žemėlapyje atitinka lentelės objektų numeraciją.